

De wijsheid van bomen en kruiden

De wijsheid van bomen en kruiden

Abe J. van der Veen

Ik wil Imke Stevens, Charlotte Boer en Ko Lankester hartelijk danken voor hun hulp bij het tot stand komen van dit boek.

De contactgegevens van de auteur voor vertellingen, lezingen en bomenwandelingen zijn:

www.abedeverteller.nl

abedeverteller@hotmail.com

Schrijver: Abe J. van der Veen

Coverontwerp: Abe J. van der Veen

Foto's van Abe J. van der Veen en Charlotte Boer en uit het publieke domein

ISBN: 9789462542464

Uitgegeven via: mijnbestseller.nl

© Abe J. van der Veen

Inhoud:

1. Inleiding 6

Lente:

2. De populier: boom van licht en duisternis 8
3. De helden van de lente: van de narcistische narcis en het gecasteerde viooltje 15
4. Klavertje drie brengt geluk! 25

Zomer:

5. De linde; boom van liefde 31
6. De kruiden van de midzomer 42
7. De raadselachtige alruinwortel: Mens en plant in één! 57

Herfst:

8. De beuk, koningin van het woud, boek der natuur 69
9. De duivel en de bramen 77
10. De kruiden van de heksenzalf 81
11. De vliegenschwam: Brenger van dichtersexase! 101

Winter:

12. De betekenis van den en spar: De boom van de Wildeman 105
 - 12.2 De spar en de oorsprong van de kerstboom 117
 13. Magie en mythe van de maretak 123
 - 13.2 Wie zoen jij onder de maretak dit jaar? 134
 14. De taxus: boom van dood en eeuwig leven 140
- Literatuurlijst 149

1. Inleiding

Dit is een boek dat op een andere manier naar bomen en kruiden kijkt. Door middel van een intense studie van de folklore, magie, rituelen en verhalen die - in de loop van vele eeuwen - rondom een boom of kruid verzamelt zijn, probeer ik zijn karakter te duiden. In mijn vorige boek, 'De symboliek van bomen', bracht ik een samenhang in het boek aan door gebruik te maken van de Keltische bomenkalender. Elke maanmaand heeft daarbij zijn eigen boom. Dit systeem is mogelijk door de Kelten gebruikt, maar in ieder geval is het op een zeer inspirerende wijze ontworpen of herontdekt door Robert Graves. In zijn beroemde boek: 'The white goddess' uit 1946 behandelt hij 13 bomen en planten voor de 13 maanden van een maankalender, waarbij elke boom gekoppeld is aan een ogham klinker. In dit boek zal ik een lossere structuur gebruiken waarbij ik per seizoen tenminste één boom en enkele kruiden behandel die een sterke relatie hebben met dat seizoen. In totaal worden er 6 bomen en 27 kruiden behandeld. Met het verschijnen van dit boek is er een volledig beeld te krijgen van de belangrijkste heilige bomen van de Kelten en Germanen. Hiernaast zijn ook de belangwekkendste cultische planten onderzocht.

Ik probeer in mijn schrijven een gezonde balans te vinden tussen inspiratie en 'fact-finding'. Hierdoor hoop ik dat de gevonden bronnen samen met mijn redenering een esoterische verklaring van een verhaal rond een plant of boom aannemelijk zal maken. Door mijn beroep van verhalenverteller - waarbij ik mij specialiseer in de oude mythen en sagen - kan ik al associërende veel connecties leggen, die een ander niet zouden opvallen. Naast de feiten uit de primaire bronnen, benoem ik dus ook de meer speculatieve mogelijkheden. Voor mij is de onmogelijkheid van een bepaald element uit een verhaal of een ritueel - bv. een schreeuwende

alruinwortel – een teken dat dit element een werkelijkheid heeft in de geestelijke wereld. Ik probeer dit element vervolgens symbolisch te duiden. Zo neem ik de wijsheden van mijn voorouders serieus in plaats van ze af te doen als ‘bijgelovigheden’. Het is mijn wens en hoop dat – na het lezen van dit boek – je de bomen en kruiden om je heen met nog meer respect zal bezien en nog intenser kan ervaren!

Dikke Canadese populier bij de ruïne van Nijenbeek

LENTE

2. De populier; boom van licht en duisternis

In Nederland zijn er drie inheemse populierensoorten. De ratelpopulier, of esp, de zwarte populier en de witte populier, ook wel witte abeel genoemd. Populieren zijn snelle groeiers die tot wel 40 meter hoogte kunnen groeien. Ze horen bij de wilgenfamilie. Het zijn populaire jongens die veel zijn aangeplant, maar door het gevaar van takbreuk ook weer vrij vroeg worden gekapt. Populieren worden in de regel niet heel oud. De ratelpopulier heet in het Grieks aspis waar ons esp vandaan komt. Aspis betekend schild en inderdaad werden in de oudheid schilden veelal van het lichte, doch moeilijk te splijten populierenhout gemaakt. Zo staat de populier voor bescherming.

In het Latijn heet hij 'populus tremula', de trillende populier. Door zijn lange stelen ritselt het blad al met het geringste zuchtje wind. Populus zou weer van het Griekse paipolos oftewel trillen komen. Zoals hoort bij de signatuurleer werd verwacht dat de esp de koorts kon genezen. In Twente moest men hiervoor de boom omhelzen en de volgende spreuk opzeggen: 'olde marolde, ik geef oe de kolde'. Toevallig of niet kan populierenbast daadwerkelijk tegen koorts helpen. Net als bij de wilg bevat de bast acetylsalicylzuur, het werkzame bestanddeel van aspirine. Ook van de snelle groei van de populier kon gebruik gemaakt worden: Door wat van je haar in een gaatje van de populier te stoppen, zou je haar net zo snel groeien als de populier dat doet. (1)

Een boom als kletsmajoor

Het geritsel van het blad werd wel vergeleken met het geroezemoes van de stemmen van het gepeupel in de straten van Rome. Populus betekent dan ook zowel volk als populier. Gepeupel is etymologisch verwant aan de peppel. De peppel is een volksnaam van de populier. Een andere volkse benaming is vrouwentongen. Ook deze naam staat in verband met het almaar ratelen van zijn blad, zoals het geratel en geklets van een vrouwentong. Dit ratelen hoeft echter niet persé een slechte eigenschap te zijn. In de Schotse Hooglanden legde men juist een blad van de esp onder de tong om een welsprekende tong te krijgen. Dit werd gezien als een gift van de elfen die in die boom woonden. Net als met de eik van Dodona werd er in de Griekse tijd ook gedivineerd door te luisteren naar het geritsel van het populierenblad. Dit bracht de orakelpriester in een lichte trance die geschikt was om tot inzicht te komen. Het trillen van de populier komt ook nog terug in het spreekwoord: 'trillen als een espenblad' en het gezegde 'ik sta te popelen van ongeduld'. (2)

Er is ook een Grieks sprookje over hoe het komt dat de populier zijn takken zo hoog heft. Ooit werden de zilveren lepels van de eettafel van Zeus gestolen. Hij stuurde zijn schenker Ganymedes er op uit om de dief te achterhalen. Om de een of andere reden werden voornamelijk de bomen verdacht, maar noch de eik, de berk of de beuk hebben iets te verbergen. Dan komt hij bij de populier en ook deze boom speelt de vermoorde onschuld. Hij heft zijn takken hoog op: Kijk ik heb niets te verbergen! Op dat moment vallen de lepels als witte bladeren op de grond. Ganymedes laat de dief sidderend achter en Zeus straft hem door te zeggen: Van nu af aan zal je altijd je takken omhoog moeten houden! (3)

De boom aan de ingang van de onderwereld

Zowel de zwarte als de witte populier worden geassocieerd met de dood en de onderwereld. Ze zijn gewijd aan Hecate, de godin van magie en dood. Medea – die priesteres van Hecate was - gebruikte het bij haar magische brouwsels. De zwarte populier was gewijd aan Hades de god van de onderwereld en de witte abeel aan Persephone, zijn koningin. De zwarte populier was door Hades bij de ingang van de grot naar de onderwereld geplant. Hij stond voor dood, wanhoop en treurnis. De witte populier stond aan de oevers van de onderwereldrivier, de Acheron. Deze was daar zo gekomen doordat de nimf Leuke wegvluchtte voor de amoureuze avances van Hades. Voordat hij haar kon verkrachten veranderde zij in de boom. Toch stond deze boom - omdat ze gewijd was aan Persephone - voor hoop, moed en wedergeboorte. Het blad van de witte populier heeft twee kleuren: de onderkant is wit en de bovenkant is donkergroen. Ook Persephone heeft een lichte en een donkere kant. Zij hoefde slechts drie maanden in de onderwereld te verblijven, altijd kon zij in de lente weer terugkeren naar de bovenwereld.

Het zweet van Herakles

De grote held Herakles (Hercules) is ook verbonden met de witte abeel. Net als Persephone ging hij de onderwereld in en kwam hij weer terug. Hij had van koning Eurystheus de opdracht gekregen om de driekoppige hellehond Kerberos te vangen en levend mee te nemen naar zijn paleis. Dit leek een onmogelijke opdracht. Het was dan ook de ultieme poging van de koning om Herakles kwijt te raken. Toch begon Herakles onverdroten aan deze taak. Voordat hij de onderwereld in ging, maakte hij een krans van witte abeel en zette die op zijn voorhoofd. In Hades aangekomen kleurden de bladeren donker van de dikke rookwalmen, maar de onderkant van het blad

werd juist wit door het zweet van zijn voorhoofd. Zo is het blad van de witte abeel gebleven. Heracles worstelde met Kerberos en nam het beest mee naar boven. Hij overwon zo de dood.

Herakles verslaat de hellehond Kerberos

Bij spelen ter ere van Herakles (mogelijk de Olympische spelen) droegen de winnaars een krans van populierenblad als teken van hun moed en de moed van hun glorieuze voorganger Herakles. Gouden kransen met populierenbladeren zijn al gevonden in Sumerische graven van 5000 jaar oud. Toch blijft ook hier de associatie met de dood. Het is een teken van de moed die nodig is om de dood te trotseren. Ook bij begrafenispleinen ter ere van de Romeinse Manes - de geesten der afgestorvenen - werden kransen van populier gedragen. (4)

De boom van de zon

Zoals elke boom heeft ook de populier zijn boomgeest of dryade. In de Romeinse mythologie was er de populierenimf Egeria. Zij woonde in het heilige woud van Nemi en inspireerde de tweede Romeinse koning Numa Pompilius tot het samenstellen van een wetboek. Bij de Grieken heten de populiernimfen de Heliaden. Zij waren de zusters van Phaëton. Phaëton was een zoon van Helios die jammerlijk aan zijn einde kwam toen hij uit de zonnewagen viel en verdronk in de rivier Eridanus. Zijn zusters stonden aan de rivieroeveren en rouwden om hem. Zij werden met opgeheven handen verandert in populieren en bleven zo daar aan de waterkant staan. Deze rivier wordt zowel in de onderwereld als aan de sterrenhemel geplaatst. Het is dan het sterrenbeeld Eridanus, maar Eridanus wordt ook wel geïdentificeerd met de Melkweg. De mythe van Phaëton geeft de boom een associatie met de zon. Een associatie die ook te vinden is in een oud Siciliaans gebruik om met midzomer een grote populier te kappen om daar met de bevolking omheen te dansen. Deze populier stond voor de hoogste stand van de zon en de daaropvolgende neergang of val van de zon.

De zonnedans van de Lakota

Bijzonder genoeg werd er in de negentiende eeuw aan de overkant van de oceaan ook een ritueel met populieren uitgevoerd ter ere van de zon. Dit was de zonnedans van de Lakota stammen waaronder de Sioux, Cheyenne en Arapaho. Krijgers van deze volken dansten rondom een 'cottonwood' boom; een soort van populier. Deze - als heilig ervaren - boom werd met zorg gekozen door de wijzen van de stam. Hij mocht - na gekapt te zijn - de grond niet raken. Aan deze 'zonnepaal' waren repen huid vastgemaakt. De krijger die meedeed aan het ritueel kreeg door zijn mentor een bot door

zijn borstvlees wat aan de reep huid vast werd gemaakt. Terwijl zij dansten hingen de krijgers met volle kracht aan de huid en keken in de zon, totdat het vel van hun borst losscheurde.. Dit pijnlijke ritueel was een offer van het eigen vlees aan de Grote Geest en een teken van wedergeboorte van de krijger. (5)

Zonnedans van de Lakota Indianen – Tavernier 1875

Conclusie

De populier heeft zowel een associatie met de boven- als de onderwereld, zowel met het licht als de duisternis. Wie snel groeit kan grote hoogtes bereiken, maar ook des te dieper vallen. Met de centrale as van de populier kan je net als Phaëton aan de zon gelijk worden en tot hoog aan de hemel rijzen, maar om te voorkomen dat je genadeloos zal vallen, zal

je moeten zijn als Hercules en met de krans van populierenbladeren de onderwereld ingaan. Dan weet je dat onsterfelijkheid pas bereikt wordt door je diepste angst onder ogen te zien en de dood te trotseren. Het is zeer bijzonder dat we deze elementen terugvinden in het gebruik van de Lakota Indianen. Hangend aan de centrale paal en zo verbonden met de zon, was hun intentie juist om zich los te scheuren, door de pijn heen te gaan, en zo een verbinding te maken met alles wat welzijn kon brengen voor de stam; de planten, dieren en spirits. Zo worden licht en duisternis in de populier verbonden.

1) Hageneder - De helender kracht van bomen p. 156

Decléene en Lejeune - Compendium van rituele planten p. 908

Moens en de Weerdt - Bomen en mensen p. 280

Blöte-Obbes - Boom en struik p. 68

<http://www.verhalenbank.nl/items/show/39683> Hier wordt het verteld van de eik waar je driemaal omheen moet lopen en op de bast tikken.

2) Bomen en mensen p. 279

3) Moens en de Weerdt - Bomen en mensen p. 276,277, 280

<http://www.stemderbomen.nl/pages/mainpages/Boom-van-leven-en-dood.htm>

4) Compendium p. 903-907

Bomen en mensen p. 278

5) Hageneder p. 157

Compendium p. 906

<http://www.theoi.com/Floraz.html>

http://aktalakota.stjo.org/site/News2?page=NewsArticle&id=8668&news_iv_ctrl=oh

[tp://www.treesforlife.org.uk/forest/mythfolk/aspen.html](http://www.treesforlife.org.uk/forest/mythfolk/aspen.html)

3. De helden van de lente: of van de narcistische narcis en het gecasteerde viooltje

Elke lente is het weer een bloemenpracht: krokussen, narcissen, hyacinten, violen en anemonen. Besef wel dat in de verhalen elk van deze bloemen zijn bestaan te danken heeft aan het bloed van een Griekse of Oosterse jongeling, die stierf in de kracht van zijn leven!

De helden Krokos en Hyakinthos werden beiden fataal in het hoofd geraakt door een discus. Uit hun bloed ontstonden respectievelijk de krokussen en de hyacinten. De Frygische jongeling Attis werd door Cybele zodanig opgehitst dat hij zichzelf casteerde. Spontaan kwamen er op die plaats viooltjes uit de grond. Adonis was zo mooi dat de liefdesgodin Aphrodite verliefd op hem werd. Helaas was de liefde van korte duur. Adonis ging op jacht en werd doorboord door de slagtanden van een everzwijn. Anemonen waren het gevolg. Zo ontsprongen uit het (offer)bloed van de helden de mooiste lentebloemen! Net als hun bloemen bloeiden de helden kort, vertoonden hun grootste schoonheid in de lente van hun leven en verwelkten vervolgens weer. (1) Laten we deze helden eens onder de loep nemen.

Hyakinthos en Krokos

De jonge Griek Hyakinthos moet dusdanig aantrekkelijk geweest zijn dat Apollo, geheel tegen zijn gewoonte in, verliefd op hem werd. Voor het eerst in de Griekse mythologie werd een God verliefd op iemand van dezelfde sekse! Helaas voor Apollo had de windgod Zephyros ook een oogje op de jongen en ontstak in jaloezie. Apollo was net bezig om Hyakinthos te leren hoe hij moest discus werpen. Hij wierp de discus richting de zon en Zephyros deed de discus, met één windstoot, van koers veranderen. Zo brak hij ongewild de